

Budoucnost národní soustavy kvalifikací pro tlumočníky českého znakového jazyka – potřebnost, rizika a možné aplikace v praxi

Kdo to kdy pochopí?!

Byl prosinec 2013. Celý svět truchlil a projevoval úctu významné osobnosti Nelsona Mandely. Do centra pozornosti na pohřebním ceremoniálu se však dostalo tlumočení znakového jazyka. To, co se zde odehrálo, lze jen stěží nazvat tlumočením. Byla to řada náhodných gest, pohybů těla a výrazů obličejů, které nedávaly vůbec žádný smysl. To ovšem nebylo na první pohled patrné milionům slyšících lidí, co sledovali tento ceremoniál. Protože lidé, kteří tlumočení nepotřebují, nemohou poznat, zda jsou tato podivná gesta skutečným jazykem nebo ne. Oproti tomu Neslyšící sledující tuto „show“ okamžitě viděli, že se jedná o nesmyslný projev. Komunita Neslyšících po celém světě dala své zklamání otevřeně najevo.

Jak se mohlo stát něco takového na tak důležité události? Pravdou je, že podobné situace se stávají častěji, než si většina lidí umí představit. A je to komunita Neslyšících, která vždy vše vidí a rozpozná. Právě Neslyšící totiž denně přicházejí o informace.

Krátké nahlédnutí do zahraničí

V některých zemích existuje definovaný způsob, jak zjistit, zda je tlumočnický kvalifikován k tlumočení mezi znakovým jazykem a jazykem mluveným. Mají zde národní testovací systém, který stanoví minimální úroveň znalostí a ukáže nepoučené slyšící společnosti, jestli daná osoba má nebo nemá dovednosti nutné pro tlumočnickou práci. Takový testovací systém hodnotí celý proces tlumočení – kvalitu přenosu ekvivalentního významu v obou jazycích a kvalitu předání záměru mluvčích v konverzaci. Tlumočnický musí také rozumět kulturním rozdílům a příslušným etickým normám. Nejedná se o test jazykových kompetencí, protože znalost jazyka se automaticky nerovná tlumočnickým schopnostem.

V Rakousku se hned v prvních letech fungování tamní profesní organizace tlumočnicků rakouského znakového jazyka podařilo prosadit certifikační zkoušku administrovanou právě profesní organizací pro její řádné členy. Tato zkouška je uznávána a vyžadována veřejnými institucemi před najmutím tlumočnicka. Na certifikaci navazuje povinnost průběžného vzdělávání a možnost postihu při závažném porušení etického kodexu. Situace se v průběhu let proměnila existencí tří vzdělávacích programů pro tlumočnický rakouského znakového jazyka na vysokých školách. Absolventům pro jejich práci nyní stačí diplom bez nutnosti podstupovat zmíněnou certifikační zkoušku. Pokud se pro její absolvování přece jen rozhodnou, jsou absolventům vzhledem k jejich předchozímu studiu uznány teoretické části zkoušky a musí absolvovat pouze její praktickou část. Pokud uspějí, stávají se řádnými členy profesní organizace, což s sebou přináší určité výhody¹.

¹ Hanna Boesch, ústní sdělení 15. 5. 2021; více informací viz http://www.oegsdv.at/web/wp-content/uploads/PruefungsordnungOEGSDV_20101_b-3.pdf

V USA existují regionální testy v jednotlivých státech a celonárodní certifikační testy², které ukazují úroveň kompetencí tlumočnicka. Před absolvováním testu se často vyžaduje ukončené bakalářské vzdělání nebo vzdělání na srovnatelné úrovni. Prověrka zahrnuje písemný test znalostí a zkoušku ve formátu videa, jež hodnotí etické rozhodování a tlumočnické schopnosti prostřednictvím několika různých simulovaných tlumočnických situací.

Absolvování takového certifikačního testu je vyžadováno od každého, kdo chce pracovat jako tlumočnick, bez ohledu na to, jestli má tlumočnické vzdělání či nikoliv. Jednotlivé univerzity mohou vzdělávat různým způsobem, proto je potřeba standardizovaná zkouška, která hodnotí všechny stejně. Takový systém pak umožňuje neslyšícím i slyšícím klientům podat stížnost, jež někdy má vážné následky. Tlumočnickovi může být odebrána certifikace, pokud udělá nějaké zásadní pochybení nebo něco nezákonného.

Jak to vypadá u nás

Česká republika v současné době žádný takový testovací systém nemá. Vzdělávání tlumočnicků českého znakového jazyka u nás je omezeno procesem akreditace nových studijních programů. Jsme také limitováni počtem kvalifikovaných učitelů v této profesi a bohužel nás omezuje i nízký počet pracujících tlumočnicků. Vyškolení nové tlumočnick vyžaduje čas a není to snadné s tak malým počtem vzdělávacích příležitostí. Standardizovaný národní testovací systém by zlepšil kontrolu kvality a zvýšil důvěru, kterou klienti mají při objednávání tlumočnicka bez ohledu na to, kde se vzdělával.

NSK - Jak to všechno začalo

V roce 2014 se na Českou komoru tlumočnicků znakového jazyka (dále jen Komora) obrátilo Ministerstvo práce a sociálních věcí s prosbou aktualizovat kartu povolání Tlumočnicka českého znakového jazyka v Národní soustavě povolání (NSP). K vytvoření tohoto dokumentu oslovila Komora několik organizací a jejich slyšící i neslyšící zástupce, vzdělavatele, lektory, poskytovatele tlumočnických služeb i široké spektrum tlumočnicků (konkrétně Asociaci organizací neslyšících, nedoslýchavých a jejich přátel, Svaz neslyšících a nedoslýchavých v ČR, Českou unii neslyšících, Ústav jazyků a komunikace neslyšících /FF UK v Praze/ a Institut neslyšících pro

specializované vzdělávání). Dokument popisuje pracovní náplň tlumočnicka, jaké je doporučené vzdělání a jaké má mít uchazeč o povolání kompetence. Zveřejnění dokumentu je provázáno se Zákonem o sociálních službách, respektive jeho novelou, která dosud nebyla schválena.

Při tvorbě se zjistilo, že některé kompetence v NSP jsou provázané s Národní soustavou kvalifikací (NSK), v níž nebyla dosud vytvořena kvalifikace pro naše povolání. Komora dostala nabídku ji vytvořit ve stejném složení spolupracujících organizací.

Filosofie NSK

Filosofie NSK se zdála pro naše potřeby více než vhodná. Vedle školní docházky je to další cesta k plnohodnotné profesní kvalifikaci, tj. uznání dovedností a znalostí bez ohledu na to, kde je uchazeč o povolání získal. A řešení funkční, pokud si za návrhem jednotné profesní kvalifikace bude stát velké množství organizací napříč republikou.

O tom, že by bylo dobré mít národní registr tlumočnicků, se v českém prostředí mluví již několik let. Národní testování formou zkoušky v NSK by tento proces uspořádalo, pro klienty by se tak zvýšila kvalita poskytovaných služeb a tlumočnick starší, v praxi působící bez odpovídajícího vzdělání, bychom podpořili – splnili by zkouškou zákonný požadavek na odbornou způsobilost.

Kámen úrazu

Možností ověření znalostí v NSK je více druhů. Přípravný tým nechtěl dopustit, aby si jednotlivé komise napříč republikou samy vytvářely testovací sadu pro jednotlivé uchazeče (různá obtížnost i různý styl hodnocení). Protože cílem bylo vytvořit jednotnou a objektivní zkoušku, jedinou možnou cestou bylo požadovat, aby testování podle standardu v NSK probíhalo tak, že autorizující osoby (resp. hodnotící komise) ověřují znalosti a kompetence uchazečů podle jednotné sady testových otázek a videí, jako je tomu například i u jiných povolání (i když méně časté, v roce 2014 například průvodci a strážníci). Tato sada testových úloh však dosud nebyla vytvořena. Nebyly na ni získány finanční prostředky od ministerstva (konzultováno s MPSV i MŠMT), ani se jednotlivým organizacím nepovedlo získat žádný projekt. Ano, vytvoření databáze je totiž finančně i časově náročné, ale je to vklad na mnoho let dopředu.

Všechny organizace (ač v jiných případech ne takto ve shodě), se shodly

na stejném názoru: dokud nebude vytvořena tato jednotná testovací sada, není možné za skupinu tvůrců zveřejnit kvalifikaci tlumočnicka českého znakového jazyka v NSK. Se zkouškou bylo počítáno i při připomínkování novely Zákona 108/2006 o sociálních službách, po vzoru zkoušky v USA, jako s jednou z možností, jak splnit odbornou způsobilost. A to především pro tlumočnick z praxe, kteří svou práci dělají dlouho a dobře, a nemají vysokoškolské vzdělání v oboru tlumočnictví českého znakového jazyka. Dovolit však každé komisi na různých místech v ČR vytvořit si vlastní testování by snaze ke zkvalitnění tlumočnických služeb pro neslyšící klienty nijak nepomohlo.

Sen o certifikaci pro všechny

Pokud se bavíme o možnostech řešení současné situace, je nejlepší rozhodnout se pro jednu povinnou certifikační zkoušku, jež by deklarovala základní úroveň, kterou tlumočnick musí bezpodmínečně splňovat pro to, aby dokázal odvést kvalitní práci. Zmíněná základní úroveň by však neměla klást přehnané požadavky. Měla by zajišťovat úroveň, na které bude tlumočnick bez obtíží schopen tlumočit běžné situace komunitního tlumočení. V případě, že by tlumočnick chtěl tlumočit v náročnějších situacích, např. na konferencích, u soudu nebo v dalších nadstavbových oblastech, bylo by třeba doplnit si i další vzdělání, jež by bylo adekvátní požadované oblasti. Na základní úroveň by však stačila orientace v základních všeobecných tématech a schopnost tlumočnick zvládnout situace v komunitní oblasti.

Povinná certifikační zkouška by nebyla podmíněná tlumočnickým vzděláním na vysoké škole, vyšší odborné škole, nebo vzděláváním v jiných kurzech. Je známo, že výuka tlumočnictví českého znakového jazyka není jednotná a probíhá pomocí rozdílných studijních programů s různou náplní. Jednotnou certifikační zkouškou by tak měli projít všichni tlumočnick bez ohledu na to, jestli či jakého vzdělání dosáhli, aby prokázali, že mají alespoň základní kompetence pro výkon tlumočnické profese.

Ze snu do reality

Takto nastavená jednotná zkouška by byla samozřejmě nejideálnějším řešením. Situace v ČR pro to ovšem není připravená, povinné testování by muselo být legislativně ukotveno v několika zákonných normách. Proto je třeba hledat další řešení. Jednou z možností, jak prokázat potřebné

² <https://rid.org/rid-certification-overview/>

kompetence, by tedy bylo dokončené vzdělání na vysoké škole nebo vyšší odborné škole v programu tlumočnickství českého znakového jazyka. Další možnosti, zejména pro tlumočnický s dlouholetou praxí v oboru, např. také pro CODA tlumočnický (tedy slyšící potomky neslyšících rodičů) a pro ty, kteří nemají možnost si dané vzdělání doplnit, by byla právě úspěšně složená zkouška NSK. Ta by měla udávat základní požadavky na kvalifikaci pro tlumočnickou profesi.

Jistota pro školy a poskytovatele sociální služby

Jednotná certifikační zkouška nebo zkouška NSK by do oblastí tlumočení ve školství a komunitního tlumočení přinesly především větší jistotu pro zaměstnavatele tlumočnicků. V případě tlumočení v oblasti školství potřebuje mít ředitel školy při najímání nových tlumočnicků jistotu, že jde o kvalifikované pracovníky. Svou kvalifikaci by mohli tlumočníci dokázat různým způsobem – absolvováním tlumočnického vzdělávacího programu nebo nějakého typu ověření tlumočnických znalostí a dovedností (NSK nebo jednotná certifikační zkouška). Pokud tlumočník disponuje jedním z těchto osvědčení, pak si ředitel školy může být jistý, že vzdělávání neslyšících žáků a studentů skrze takového tlumočnicka bude na požadované úrovni. Je totiž vždy potřeba myslet na to, že tlumočnické vzdělávání je nezbytnou komunikační spojkou a že je potřeba, aby na daném místě s učiteli spolupracovali opravdoví odborníci. Je samozřejmé, že tlumočník ve vzdělávání nemůže být ihned odborníkem ve všech jednotlivých oborech (například truhlář, zubní technik atd.). V takových případech bude vždy nutné následně si doplnit znalosti pomocí dalších kurzů, týmové intervize, či jiné nabídky vzdělávání v dané oblasti.

U komunitního tlumočení by nastavený systém fungoval podobně. V případě jednotné certifikační zkoušky či podmínek nastavených v NSK by zprostředkovatelé tlumočnických služeb v oblasti komunitního tlumočení měli opět možnost ověření, zda najímají kvalifikované pracovníky, schopné zvládnout náplň tlumočnické profese na základní požadované úrovni.

K čemu to může být dobré

Představme si tedy na chvíli, že všichni tlumočníci českého znakového jazyka splní nějaký druh ověření svých tlumočnických schopností (dokončení tlumočnického vzdělání nebo ověření kvalifikace jednotným testem). Tehdy

bude potřeba o nich vést centralizovaný registr, jenž bude právě tím zdrojem informací, který mohou využít nejen neslyšící klienti, ale i objednatelé tlumočení z veřejné správy, školství nebo soukromých firem. Otázkou je, která instituce by takový registr spravovala. Nabízí se řešení, aby instituce, co bude administrovat test (NSK nebo jednotná certifikační zkouška), měla pak zodpovědnost také za správu výsledků testu.

Na podmínky k certifikaci pak také navazuje i možnost odebrání certifikace v případě závažného porušení etického kodexu tlumočnického jazyka. Taková možnost zde dosud chybí. Národní registr může mít tedy i funkci etické komise s možností udělení různých stupňů postihů.

Každý, kdo se tlumočnickou profesí živí, ví, že tlumočník se musí pořád učit. Je nutné neustále udržovat a zvyšovat svoji profesní úroveň. Na národní registr tlumočnicků tak může navázat i systém průběžného vzdělávání, kde si tlumočníci budou sbírat určitý povinný počet hodin profesního vzdělávání. To by mohlo vést k rozvinutí nabídky kurzů pro tlumočnický znakového jazyka. Nyní se nabídka řídí subjektivními požadavky samotných tlumočnicků a institucí, které je zaměstnávají, nebo s nimi tlumočníci spolupracují. Pokud se budou dovednosti a znalosti tlumočnicků testovat, bude také mnohem jasnější, na kterých oblastech by bylo dobré zapracovat a zdokonalit se.

Naděje umírá poslední

Na jaře 2022 by měly být hotové výstupy klíčové aktivity č. 5 projektu APIV A³, jež řeší Národní pedagogický institut ČR. Výstupem projektu by měly být popisy českého znakového jazyka referenčních úrovní A1-B2. Pro nás to bude znamenat krok směrem k testování jazykových kompetencí tlumočnicků českého znakového jazyka. Pokud se podaří zpracovat i jednotnou sadu testů NSK nebo se dokonce prosadí systém povinné certifikační zkoušky, budeme snadněji určovat, jaké jazykové i tlumočnické kompetence je potřeba podpořit. Testování tlumočnicků formou zkoušky NSK nebo jinou formou jednotné certifikace by tedy do budoucna byla jednoznačně dobrá zpráva. Pro neslyšící klienty, pro veřejné instituce i pro samotné tlumočnický. Znamenalo by to vzrůst počtu kvalitních tlumočnicků českého znakového jazyka.

V tomto článku jsme stručně představili kontext testování tlumočnicků a ukázali si, proč je testování potřebné. Provedli jsme krátký zahraniční

exkurz a popsali jsme dosavadní práci na NSK pro tlumočnický českého znakového jazyka. Odhalili jsme možná rizika, která spočívají v nejednotnosti testů NSK (což je převládající praxe zkoušek NSK u jiných povolání), v testování pouze tlumočnicků bez tlumočnického vzdělání a v neposlední řadě v neochotě státních institucí být gestorem pro NSK a potažmo i pro národní registr tlumočnicků. Podívali jsme se ale i na to, kolik dobrého by zkouška NSK přinesla české komunitě Neslyšících i samotným tlumočnickům. Neztrácíme tedy optimismus a doufáme, že NSK nebo jiná forma testování tlumočnických kompetencí se v budoucnu stane skutečností.

MGR. PETR VYSUČEK

absolvent Mgr. studia Filozofické fakulty Univerzity Karlovy – oboru Čeština v komunikaci neslyšících, doktorand Katedry speciální pedagogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci, ředitel organizace Pevnost – Českého centra znakového jazyka, z. ú. (www.pevnost.com), tlumočnick mezinárodního znakového systému a neslyšící tlumočnick, předseda Expertní komise pro otázky vzdělávání při ASNEP, odborný oponent Národního pedagogického institutu České republiky

TIMOTHY CURRY M.S.

absolvent oboru Astrofyzika na University of Oklahoma v USA (B.S.), absolvent oborů Tlumočnickví amerického znakového jazyka (A.A.S.) a Americký znakový jazyk na Oklahoma State University Oklahoma City v USA (A.S.), absolvent oboru Pedagogika tlumočnickví znakového jazyka na University of North Florida v USA (M.S.), tlumočnick americký znakový jazyk / mezinárodní znakový systém / český znakový jazyk / anglický jazyk, vedoucí vzdělávacího programu VOŠ Tlumočnickví českého znakového jazyka v Hradci Králové

BC. DANA PRELLOVÁ

absolventka oboru Čeština v komunikaci neslyšících na FF UK v Praze, tlumočnice čeština / český znakový jazyk, členka České komory tlumočnicků znakového jazyka a Jednoty tlumočnicků a překladatelů

MGR. FARAH CURRY

absolventka oboru Sociální práce na FF UK v Praze, tlumočnice čeština / český znakový jazyk, předsedkyně České komory tlumočnicků znakového jazyka

³ <http://www.nuv.cz/projekty/apiva>

Problém posuzování kvality tlumočení

V případě znakového jazyka se při nastavování principů a způsobů tlumočení nejvíce řídíme požadavky klientů v konkrétních situacích. Není to nic ojedinělého. Při inspirování se odbornými doporučeními (Kopczyński 1980, Cokely 1986, Gile 1999, Kurz 2001, Wadensjö 2014) bychom došli k závěru, že i přes rozsáhlý výzkum v oblasti kvality tlumočení se výzkumníci do současné doby nedokázali domluvit na univerzálních, obecně přijímaných kritériích kvality tlumočení, která by byla aplikovatelná na tlumočení mluvených jazyků, natož pak na tlumočení pro neslyšící. Nemáme stále možnost odkázat na objektivní, přehledné a jednotně nastavené parametry posuzování kvality tlumočení.

Kvalitu je možné hodnotit z mnoha úhlů pohledu. Nám se jedná spíše o výsledný produkt tlumočení, spíše o příjemce tlumočeného textu a jeho porozumění a o samotnou komunikační interakci. Každé hledisko předpokládá jiná kritéria kvality. Navzdory různosti přístupů (např. Gile, Pio, Kopczyński, Pöchhacker) se odborníci

shodují, že minimálním standardem kvality tlumočení je zachování **věrnosti obsahu** zdrojového sdělení včetně adekvátního stylu a jeho pragmatického smyslu podmíněného situačním kontextem – **kritérium ekvivalentního účinku** (srov. Čeňková 2008).

Kvalita však není absolutní hodnota. Je podmíněna situačním kontextem, mnoha konkrétními situačními faktory, jejichž důležitost se může v dané situaci měnit (Kopczyński 1994: 88). Neexistuje jedna absolutní kvalita, ale několik pohledů na kvalitu podle okolností a uživatelů tlumočení. Hlavní otázka by pro hodnocení kvality tlumočení měla znít: „Kvalita podle jakých kritérií, kde, pro koho?“ (Kurz 2001: 404).

Z výše uvedeného je zřejmé, že hodnocení výsledného produktu tlumočení pokrývají pouze určitý **aspekt kvality**. Pro mnoho badatelů je kvalita synonymem pro úspěšnou komunikaci a jediným spolehlivým měřítkem úspěšnosti je spokojenost klienta (Pöchhacker 2002: 97). Jiní badatelé s takovým stanoviskem nesouhlasí, protože spokojenost klienta řeší otázku kvality

pouze zčásti, a to především proto, že koncoví uživatelé tlumočení sice rozumí oblasti komunikace, ale ne tolik tlumočení, a kvalitu tudíž mohou posoudit pouze částečně. Klienti mohou většinou nejlépe posoudit srozumitelnost projevu tlumočnicka, nikoliv však kritérium věrnosti ve vztahu ke kvalitě, a to i přesto, že jsou s výslednou kvalitou tlumočení spokojeni (Chiaro, Nocella 2004: 381–382).

Dokážou si tedy klienti uvědomit, co je pro ně jako pro cílové příjemce tlumočeného sdělení „dobré“? Není to také tak, že ne jednotlivým skupinám, ale přímo jednotlivcům vyhovuje vždy něco jiného? Jak kvalitu tlumočení v konkrétní situaci nastavit? Jak kvalitu dobře rozeznat? Jak kvalitu zpětně vyhodnotit a udělat z vyhodnocení nějaký obecně platný závěr? V kruzích tlumočnicků znakového jazyka je běžné pružně reagovat na aktuální požadavky klientů. Často se však setkávají s názorem, že samotní neslyšící klienti nejsou spolehlivými kritiky kvality tlumočení, neboť mnohdy nemají přístup ke zdrojovému sdělení v mluveném jazyce. V posledních letech tento

handicap narovnává možnost využití v některých oficiálních situacích (na konferencích, seminářích, besedách, přednáškách apod.) vedle služeb tlumočnicka znakového jazyka i simultánní přepis¹. Klienti tak mají vedle sebe téměř doslovný přepis toho, co bylo řečníkem vyřčeno v mluveném jazyce, a tlumočnicka znakového jazyka. Bilin-gvní neslyšící tak mají velmi dobrou možnost kontroly kvality tlumočení ve smyslu doslovnosti, přesnosti. To však nezaručuje celkově dobrou kvalitu tlumočení.

Další významnou otázkou je, do jaké míry příjemci přetlumočené informací správně porozuměli (Kurz 2001: 403). V praxi je výkon tlumočnicků znakového jazyka negativně hodnocen na základě subjektivních dojmů jednotlivých klientů a jejich osobního pocitu neporozumění. Klienti však vůbec nepřipouštějí, že by nerozuměli informaci, toto hodnocení vždy spojí s hodnocením výkonu tlumočnicka. Pokud mají pocit, že rozuměli, hodnotí výkon tlumočnicka podle individuálních suprasegmentálních rysů produkce jeho promluvy (plynulost, pauzy, živost mimiky apod.). Podobná situace je však i v mluvených jazycích. Schlesingerová (1997: 127) poukazuje na to, že plynulé přetlumočení může budit falešné zdání vysoké kvality, třebaže značná část informace byla deformována nebo úplně chybí. Věrné, „kvalitní“ přetlumočení mohou příjemci naopak nesprávně vnímat jako chybné, i když nedostatky mohou vyplývat z „nekvality“ zdrojového sdělení. Ke stejnému závěru došla i Collados Aísová (1998: 335–336), která zdůrazňuje, že existuje značný rozdíl mezi skutečnou kvalitou a kvalitou vnímanou příjemci. Podobný názor sdílí i Gile (1991), jenž se domnívá, že příjemci tlumočení nejsou spolehlivými soudci kvality. Příjemci mohou posoudit způsob prezentace, ale nikoliv kvalitu tlumočení, a navíc je jejich „poslech“ značně selektivní: při poslechu se nezajímají o všechny informace, ale pouze o ty, které jsou pro ně relevantní, a zbývající části projevu nevěnují pozornost (Gile 1991: 198).

Tlumočníci jako poskytovatelé tlumočnických služeb by se přesto měli intenzivně zajímat o jazykové potřeby klientů a měli by se snažit jejich očekávání co nejlépe naplnit.²

Klienti se mohou měnit a s nimi i jejich potřeby (neslyšící klienti, slyšící klienti, organizátoři akcí, řečníci na akcích). Každá skupina klientů tlumočnických služeb má jiná očekávání a preference, které se nikoliv jen výjimečně mohou velmi lišit od očekávání tlumočnicků. Pokud jde o tlumočnicka, shodný pro všechny typy respondentů je požadavek na to, aby byl empatický a zároveň spíše „nenápadný“. Většina klientů také odmítá možnost shrnutí obsahu sdělení řečníka a výraznějších zásahů tlumočnicka do obsahu sdělení (Dingová 2009).

V oblasti komunitního tlumočení však příjemci naopak častěji očekávají aktivní přístup tlumočnicka a ponechávají mu větší prostor pro zpracování sdělení. Zcela automaticky se předpokládá, že komunitní tlumočnick bude např. zjednodušovat, sumarizovat, vysvětlovat či přidávat informace (Dingová 2009).

Očekávání se mění také podle vzdělání, věku a pohlaví klientů. Mladší klienti požadují „úplné“ přetlumočení všech informací, starší dávají přednost přetlumočení pouze těch nejdůležitějších. Téměř všichni neslyšící klienti požadují co největší synchronizaci s mluvcem (s lékařem, úředníkem, vyučujícím apod.), aby mohli reagovat na zdrojové sdělení ve stejný okamžik jako příjemci zdrojového jazyka. Neslyšící klienti se často domnívají, že každá velká pauza nebo příliš velký odstup od mluvího automaticky znamená ztrátu informací nebo nepřesnost (Dingová 2009).

Kopczyński (1994) ve své studii zaměřené na faktory pro hodnocení kvality tlumočení mluvených jazyků uvádí, že mluví (přednášející) a příjemci (studenti) shodně označili za důležitější obsah než formu tlumočení, a to konkrétně podrobné přetlumočení obsahu, terminologickou přesnost a plynulost přetlumočení (příjemci

k plynulosti ještě připojili styl). Mluví i příjemci vyhodnotili, že nepřesná terminologie by napovídala o snížené kvalitě tlumočení, mluví ještě přidali příliš obecný obsah, tj. nepřesné přetlumočení obsahu. U příjemců byla situace odlišná. Po nepřesné terminologii jako největší chybě, snižující kvalitu tlumočení, nejčastěji uváděli nedokončené a negramatické věty. V tomto případě jsou však nároky na tlumočení ovlivněny požadavky mluvců a příjemců v oblasti konferenčního tlumočení.

Je tedy zřejmé, že vyhovět všem požadavkům a očekáváním různých skupin příjemců a klientů v nejrůznějších typech komunikačních situací je téměř nemožné, a proto je tlumočnick často nucen volit mezi protichůdnými cíli: věrnost zdrojovému sdělení, nebo srozumitelnost pro příjemce (odborný text, např. návod na používání pračky); gramatická správnost, nebo přesnost ve smyslu doslovnosti (např. popis zapojení pračky, který bude ve znakovém jazyce výrazně ikonický, a nebude tedy následovat lineárně plynoucí zdrojový text); kulturní „uhlazenost“, či úplnost informace (např. zachování snahy o flirt a vyjádření náklonnosti k zákaznici ze strany prodáváče) (srov. Kalina 2005: 772).

Kvalitu tlumočení výrazným způsobem ovlivňují také faktory dané samotným mluvcem, jež tlumočnick ovlivnit nemůže (vysoké tempo, monotónní intonace, pauzy, rychle čtený projev s vysokou informační hustotou). Proto za kvalitu tlumočení odpovídá částečně i řečník, stejně jako ostatní účastníci zapojení do komunikativní situace. To však podle našich zkušeností není jasné cílovým neslyšícím příjemcům, kteří veškerou odpovědnost za kvalitu tlumočení přisuzují jen tlumočnickovi. Na druhé straně tlumočnick, který tlumočí do znakového jazyka, má při tlumočení monotónního projevu k dispozici repertoár výrazově pestřejších prostředků, než jsou v mluveném jazyce, aniž by se vědomě musel snažit cílový projev jakkoliv oživit (znakový jazyk je vizuálnější než jazyk mluvený, tím více upoutává pozornost a je „zajímavějším“ na pohled).

Součástí situačního kontextu jsou i existující normy interakce a tlumočení v rámci určité jazykové komunity (Kopczyński 1994: 89). Určité situace mohou vyžadovat „zásahy“ do tlumočení ze strany tlumočnicka. Podle Kopczyńského (1994: 89–90) zůstává otázkou, jak daleko může tlumočnick jako „bikulturní expert“, který vědomě upravuje cílové sdělení nebo do něj zasahuje, při úpravách zdrojového sdělení zajít, aniž by se dopustil chyb. Nutno zdůraznit, že nerovné postavení

¹ Simultánní přepis mluvené řeči je doslovný přepis z naslechu v reálném čase do psané podoby pro osobu/osoby se sluchovým postižením. Používá se na skupinových akcích. Je jedním z deseti dorozumívacích prostředků, které jmenuje zákon č. 155/1998 Sb. ve znění zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. Neslyšící a hluchoslepé osoby mají právo svobodně si zvolit z komunikačních systémů uvedených v tomto zákoně ten, který odpovídá jejich potřebám.

² Česká komora tlumočnicků znakového jazyka realizovala od října do prosince roku 2010 online kvantitativní výzkum, který se týkal spokojenosti neslyšících s kvalitou tlumočnických služeb poskytovaných na území všech krajů České republiky. Důvodem pro realizaci tohoto výzkumu byla snaha zkvalitnit tlumočnické služby pro neslyšící a skutečnost, že ačkoliv jsou u nás tlumočnické služby poskytovány mnoha subjekty a institucemi, dosud nebyl zpracován žádný objektivní průzkum podobného typu. Z výsledků výzkumu jednoznačně vyplývá, že neslyšící klienti nejsou se současnou kvalitou tlumočnických služeb spokojeni a pociťují potřebu vyššího počtu kvalitních tlumočnicků.

mluvčích a odlišné kulturní a společenské normy mohou být pro tlumočnický významným zdrojem napětí a stresu (Alexieva 1997: 232). Komunita českých neslyšících patří ke komunitám, které musí neustále bojovat o svou pozici ve většinové společnosti, musí neustále obhajovat své rovné postavení, své schopnosti a dovednosti. To se odráží na atmosféře většiny tlumočených situací, v nichž se tlumočnický znakového jazyka především při komunitním tlumočení nachází. Ve většině případů se jedná o emočně vypjaté situace, v jejichž důsledku se tlumočnický dostává do stavu nepříjemného stresu, v němž je navíc vystaven vysokým nárokům na kvalitu svého výkonu.

Za výstup kvalitního tlumočení považujeme text, který se obsahově neliší (nebo liší jen minimálně) od

zdrojového textu a respektuje požadavky neslyšícího adresáta na formu cílového textu.

Použitá literatura:

BARIK, H. C., 1971. A Description of Various Types of Omissions, Additions and Errors of Translation Encountered in Simultaneous Interpretation. In: LAMBERT, S.; MOSER-MERCER, B., ed. *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*.
 BARIK, H. C., 1975/2002. Simultaneous Interpretation. Qualitative and linguistic data. In: PÖCHHACKER, F.; SHLESINGER, M., eds. *The Interpreting Studies Reader*.
 ČENKOVÁ, I., 1980. *Shody a rozdíly mezi překladatelským a tlumočnickým procesem*.
 ČENKOVÁ, I., 1988. *Teoretické aspekty simultánního tlumočení*.
 ČENKOVÁ, I., 2008. *Úvod do teorie tlumočení*.
 GILE, D., 1987. Les exercices d'interprétation et la dégradation du français: une étude de cas.
 GILE, D., 1991. Methodological Aspects of Interpretation and Translation Research. In: LAMBERT, S.; MOSER-MERCER, B., eds. *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*.

GILE, D., 1995. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*.
 GILE, D., 1997. Conference Interpreting as a Cognitive Management Problem. In: DANKS, J.; SHREVE, G. *Cognitive Processes in Translation and Interpreting*.
 GILE, D., 1999. Testing the Effort Models' tightrope hypothesis in simultaneous interpreting.
 GILE, D., 2001. Interpreting Research: What you never wanted to ask but may like to know [online]. *Communicate*, č. 11. [Cit. 2015-08-10].
 GILE, D., 2009. *Basic Concepts and Models for Interpreter and Translator Training*.
 GILE, D., 2011. Errors, Omissions and Infelicities in Broadcast Interpreting. In: ALVSTAD, C.; HILD, A.; TISELIUS, E., ed. *Methods and Strategies of Process Research: Integrative approaches in Translation Studies*.
 KOPCZYŃSKI, A., 1980. *Conference Interpreting. Some linguistic and communicative problems*.
 KOPCZYŃSKI, A., 1994. Quality in Conference Interpreting: Some pragmatic problems. In: LAMBERT, S.; MOSER-MERCER, B., eds. *Bridging the Gap, Empirical Research in Simultaneous Interpreting*.
 MGR. NAĎA HYNKOVÁ DINGOVÁ, PH.D.

Drahomán Prize Ritě Lyons Kindlerové

23. 4. 2021 proběhlo v Kyjevě slavnostní vyhlášení 1. ročníku mezinárodní ceny za překlad z ukrajinštiny **Drahomán Prize**. Z 27 nominovaných byla mezi nejlepší vybrána naše dlouholetá členka **Rita Lyons Kindlerová**, překladatelka do češtiny a neúnavná propagátorka ukrajinské literatury. Oceněn byl její překlad obsáhlého díla Volodymyra Vjatrovyče *Ukrajinské 20. století. Utajované dějiny* (728 stran). V roce 2020 jej vydalo nakladatelství Academia. Srdečně blahopřejeme!

Slovník roku dvouletý

Slovník roku je soutěžní a propagační akcí Jednoty tlumočnicků a překladatelů. Každoročně jsou v ní hodnoceny různé druhy slovníků (překladové, výkladové, biografické, právní, elektronické aj.) a encyklopedií. V roce 2019 dosáhla již svého 27. ročníku, ale tak jako mnoho jiných oblastí, i tu vydavatelskou v loňském roce citelně postihla koronavirová pandemie. Titulů slovníkových a encyklopedických (a nejen jich) vycházelo málo, a tak by mnohé z kategorií nemohly být hodnoceny, protože v každé musí být přihlášeno minimálně pět titulů, aby o nich porota mohla vůbec rozhodovat.

Rozhodli jsme se proto prodloužit hodnocené období z jednoho na dva roky a v současném období tedy probíhá „dvouročník“ 2020–2021, o jehož laureátech bude odborná porota rozhodovat v lednu 2022.

Na našem webu si můžete prohlédnout 27 titulů přihlášených do uzávěrky tohoto čísla:

dev.jtpunion.org/Souteze/Slovník-roku

Na následující adrese pak můžete zhlédnout minulý ročník i celou historii soutěže.

dev.jtpunion.org/Souteze/Slovník-roku/Seznam-slovníku-2020-2021